

Papur tystiolaeth i Ysgrifennydd y Cabinet dros Newid Hinsawdd a Materion Gwledig at ddiben craffu cyffredinol ac ar gyfer sesiwn ar y Cynllun Ffermio Cynaliadwy ym Mhwyllgor ETRA

13/06/2024

Gwybodaeth a ddarparwyd i helpu'r Pwyllgor cyn i'r Gweinidog fod yn bresennol ar gyfer Gwaith Craffu Cyffredinol ar 13 Mehefin.

Cynnwys

1. Y Cynllun Ffermio Cynaliadwy (SFS).....	3
2.Lles Anifeiliaid	5
3.TB Gwartheg	7
4. Rheoliadau Rheoli Llygredd Amaethyddol	10
5.Bwyd.....	12
6.Cynllun Cynefin Cymru	14
7.Y Rhaglen Datblygu Gwledig (RhDG)'	16

1. Y Cynllun Ffermio Cynaliadwy (SFS)

1. Ar 14 Mai, cyhoeddais y byddai Cyfnod Paratoi ar gyfer y Cynllun Ffermio Cynaliadwy (SFS) yn 2025 ac y byddai'r cyfnod Pontio i'r SFS yn dechrau yn 2026.
2. Rydym am fod yn ddoeth yn ein defnydd o'r cyfnod paratoi hwn. Mae'n gyfle i ddangos manteision Gweithredoedd y Cynllun. Bydd yn ein helpu hefyd i'w gwneud mor hawdd â phosibl i bobl ymuno â'r cynllun a sicrhau ei fod yn dod â'r manteision mwyaf i ffermwyr Cymru.
3. Bydd yr amserlen newydd hon yn rhoi'r amser i ni gael y sgwrsiau a'r trafodaethau y bydd angen i ni eu cael gydag aelodau'r Ford Gron Gweinidogion. Dwi'n bwriadu gweithio'n gyflym i nodi'r meysydd y gallwn gytuno arnyn nhw er mwyn gallu canolbwyntio wedyn ar y materion sydd angen mwy o sylw.
4. Mae'r gweithredoedd sy'n ymwneud â dal a storio carbon yn y Cynllun yn un maes y byddwn yn ei ystyried ymhellach. Bydda' i'n disgwyl i'r grŵp o bartneriaid sy'n gwneud y gwaith hwn gyda ni ganolbwyntio ar y dystiolaeth y mae'r gweithredoedd yn seiliedig arnyn nhw i'n helpu i ddal a storio rhagor o garbon ac i ystyried maint y cyfle sydd yma yng Nghymru.
5. Byddwn hefyd yn defnyddio'r amser hwn i gadarnhau data a fydd, gydag adborth ffermwyr, yn rhoi darlun cywir o'r cynefinoedd a'r gorchudd coed ar bob fferm. Dan Gynllun Cynefin Cymru, gwelsom gynnydd yn arwynebedd y tir cynefin sy'n cael ei reoli eleni. Dwi am adeiladu ar y llwyddiant hwn ac felly'n ystyried rhoi cyfle i fwy o ffermwyr geisio am gymorth yn 2025.
6. Yn ystod y Cyfnod Paratoi, byddwn yn gweithio hefyd gyda rhanddeiliaid i greu a datblygu cynigion ar gyfer rhagor o Weithredoedd Opsiynol a Chydweithredol, a'r nod fydd eu cyflwyno cyn gynted â phosibl.
7. Rydym dal ati'n dadansoddi'r ymatebion i'r ymgynghoriad. Ni fyddaf yn gwneud unrhyw benderfyniadau ar y cynllun tan y byddwn wedi ystyried yr holl ymatebion yn ofalus. Fodd bynnag, mae'n amlwg o'r adborth sydd wedi cyrraedd y bydd angen gwneud rhai newidiadau i'r cynnig. Byddaf yn cyhoeddi'r dadansoddiad o'r ymgynghori ac ymateb y Llywodraeth iddo ym mis Mehefin.
8. Nid yw cyflwyno'r Cynllun yn 2026, ar ôl y cyfnod Paratoi, yn golygu gwanhau'r ymrwymadau i'r hinsawdd nag i natur. Ond mae heriau i'w datrys cyn y gall ffermwyr deimlo'n hyderus yn y cynllun. Ni ddaw unrhyw fudd o gyflwyno cynllun yn rhy fuan os na fydd ffermwyr am ymuno ag e.

9. Er mwyn gwneud y pontio'n haws i ffermwyr, roeddem eisoes wedi cynnig cyflwyno'r Cynllun yn raddol trwy ganolbwyntio ar y Gweithredoedd Cyffredinol i ddechrau. Mae'r cam paratoi hwn yn gam ychwanegol er mwyn hwyluso'r pontio hwnnw.
10. Yr un yw'n huchelgais o hyd ar gyfer y Cynllun Ffermio Cynaliadwy, sef cefnogi diwydiant amaethyddol cynaliadwy a chynhyrchiol yng Nghymru. Bydd angen i'r cynllun cymorth i ffermwyr yn y dyfodol esgor ar lawer o ganlyniadau i Gymru gyfan, ond rhaid i ffermwyr fod yn ganolog iddo.
11. Cynhyrchu bwyd a chynnal y safonau uchel o ran iechyd a lles anifeiliaid fydd sylfaen y cymorth hwnnw, ynghyd â gwella perfformiad amgylcheddol, ymateb i argyfwng yr hinsawdd a gwella bioamrywiaeth ffermydd. Allwn ni ddim gwneud hyn ar ein pen ein hunain. Dw i wedi addo parhau i wrando ar ffermwyr, yn ogystal â'r holl randdeiliaid, a gweithio gyda nhw i ddatblygu Cynllun a fydd yn helpu i wireddu'n huchelgais i wneud Cymru'n arweinydd byd ym maes ffermio cynaliadwy.

2. Lles Anifeiliaid

1. **Cynllun Lles Anifeiliaid.** Rydym wrthi'n bwrw ymlaen â'n Cynllun Lles Anifeiliaid 5 mlynedd uchelgeisiol, sy'n cynnwys ymrwymïadau o'r Rhaglen Lywodraethu. Bydd y Cynllun yn sicrhau gwelliannau go iawn a pharhaol i fywydau anifeiliaid fferm ac anwes ac anifeiliaid eraill a gedwir ac mae'n cynnwys amserlen ar gyfer gwneud hynny. Cyhoeddwyd ein hadolygiad diweddaraf o'r cynllun yn gynharach eleni.
2. **Cafodd Rheoliadau Defnydd Mandadol o Deledu Cylch Cyfyng mewn Lladd-dai (Cymru) 2024** eu cymeradwyo gan Senedd Cymru ar 21 Mai. Mae'r rheoliadau'n ei gwneud yn ofynnol gosod camerâu CCTV ym mhob lladd-dy lle mae anifeiliaid yn cael eu dadlwytho, eu cadw, eu trin, eu stynio a'u lladd. Dyma un o ymrwymïadau'r Rhaglen Lywodraethu. Daeth y gofyn i osod a gweithredu system CCTV a chadw recordiadau a gwybodaeth CCTV i rym ar 1 Mehefin. Daw'r troseddau a'r pwerau i archwilio, atafaelu a gorfodi'r Rheoliadau i rym ar 1 Rhagfyr. Mae hyn yn rhoi cyfnod o chwe mis pan fydd yr Asiantaeth Safonau Bwyd yn helpu lladd-dai i gydymffurfio â'r rheoliadau, cyn iddynt gael eu gorfodi.
3. Cafodd **Deddf Lles Anifeiliaid (Allforion Da Byw) 2024** Gydsyniad Brenhinol ar 20 Mai. Mae'r Ddeddf hon gan Lywodraeth y DU yn gwahardd allforio gwartheg, defaid, geifr, moch a cheffylau byw o Brydain i'w lladd a'u pesgi. Gwnaethoch Rheoliadau Deddf Lles Anifeiliaid (Allforion Da Byw) 2024 (Cychwyn) (Cymru) 2024 ar 22 Mai. Sgrifennoch chi ar 21 Mai i roi gwybod i Bwyllgor ETRA am eich bwriad i roi'ch cydsyniad i Lywodraeth y DU wneud Rheoliadau Gorfodi Lles Anifeiliaid (Allforion Da Byw) 2024.
4. Mae'r Rheoliadau'n creu pwerau gorfodi, troseddau a chosbau sy'n ymwneud â gwahardd allforio anifeiliaid byw. Disgwylwyd gosod y Rheoliadau gerbron Senedd y DU, gan ddefnyddio'r weithdrefn gadarnhaol ddrafft, ar 5 Mehefin. Mae'r dyddiad gosod hwnnw bellach yn ansicr.
5. **Bod yn Bridiwr Cŵn ac yn Berchennog Cyfrifol.** Mae swyddogion yn y tîm Lles Anifeiliaid yn parhau i weithio'n agos gyda mudiadau'r trydydd sector, heddluoedd ac Awdurdodau Lleol a'r rhai sy'n ymgyrchu dros les cŵn a diogelwch y cyhoedd, i annog pobl i fod yn berchenogion a bridwyr cŵn cyfrifol yng Nghymru.
6. Yn dilyn uwchgynhadledd ym mis Hydref 2023, mae Llywodraeth Cymru am gynnal cyfres o ddigwyddiadau a gweithdai gydol 2024 i ddatblygu a chyflwyno strategaeth ar gyfer ei hyrwyddo ac i gynnal momentwm trwy gydweithio ac ymgysylltu.
7. **Rheoleiddio lles anifeiliaid.** Daeth ein hymgyngoriad ar drwyddedu sefydliadau, gweithgareddau ac arddangosfeydd lles anifeiliaid i ben ym

mis Mawrth. Gyda thros 1,100 o ymatebion wedi dod i law, mae swyddogion wrthi'n dadansoddi'r dystiolaeth a bydd crynodeb o'r ymatebion yn cael eu cyhoeddi yn ddiweddarach eleni. Bydd ein prosiectau trwyddedu a gorfodi yn golygu newid sylweddol i safleoedd bridio cŵn Cymru. Mae'r Prosiect Trwyddedu Anifeiliaid Cymru gyda chyllid Llywodraeth Cymru wedi darparu hyfforddiant i 63 o swyddogion ym mhob un o'r 22 Awdurdod Lleol.

8. **Rasio milgwn** Rydym wedi ymrwymo i sicrhau nad yw lles milgwn rasio yng Nghymru yn dioddef. Gwnaeth ein hymgyngoriad ar drwyddedu sefydliadau, gweithgareddau ac arddangosfeydd lles anifeiliaid godi ystod o ystyriaethau, gan gynnwys rasio milgwn, a gofynnwyd am dystiolaeth ar fanteision ac effeithiau deddfu a gwahardd rasio milgwn yng Nghymru. Gyda dadansoddiad ar y gweill ar hyn o bryd, ni fyddem am ragweld ei ganlyniadau na nodi ein camau nesaf ar hyn o bryd.
9. **Y Bil Cŵn (Diogelu Da Byw) (Diwygio)**. Bil Cyflwyno oedd hwn a chafodd ei roi gerbron gan gyn-Ysgrifennydd Gwladol y DU, Therese Coffey. Cafodd ei ail ddarlleniad ar 6 Chwefror gan basio trwy'r pwyllgor ar 24 Ebrill. Fe wnaethoch osod Memorandwm Cydsyniad Deddfwriaethol ar y Bil gerbron Senedd Cymru ar 8 Mai. Anfonodd y Pwyllgor Busnes y Memorandwm i'r Pwyllgorau ETRA a LJC gan ofyn am adroddiad erbyn 5 Gorffennaf. Gwaetha'r modd, yn sgil cyhoeddi Etholiad Cyffredinol i'w gynnal ar 04 Gorffennaf, mae'r Bil wedi cwmpo.
10. **Bil Lles Anifeiliaid (Mewnforio Cŵn, Cathod a Ffuredau)**. Bil Aelod Preifat oedd hwn, gan Selaine Saxby AS. Cafodd ei ail ddarlleniad ar 15 Mawrth 2024 ac roedd y Swyddogion yn aros am gadarnhad o ddyddiad y cam pwyllgor gydag ymrwymiad i ymuno â Llywodraeth y DU ar y Bil hwn. Gwaetha'r modd, yn sgil cyhoeddi Etholiad Cyffredinol i'w gynnal ar 04 Gorffennaf, mae'r Bil wedi cwmpo.

3.TB Gwartheg

Y Grŵp Cyngori Technegol (TAG) a Bwrdd y Rhaglen

1. Penodwyd aelodau Grŵp Cyngori Technegol (TAG) y Rhaglen Dileu TB Gwartheg drwy broses penodiadau cyhoeddus Llywodraeth Cymru a'u cyhoeddi mewn Datganiad Ysgrifenedig ddydd Llun 15 Ebrill.
2. Bydd y TAG yn chwarae rhan bwysig iawn wrth ddatblygu cyngor a llunio ein polisi ar TB. Mae'n grŵp o arbenigwyr annibynnol fydd yn dod â llawer iawn o arbenigedd, gwybodaeth a phrofiad i'n cyngori ar gyfleoedd a heriau dileu TB yng Nghymru a sut i wneud hynny. Mae gan aelodau hefyd gysylltiadau agos â ffermwyr a'r diwydiant ffermio sy'n allweddol i'n ffordd gydweithiol o weithio.
3. Bydd y TAG yn cyfarfod bob tri mis ac yn rhoi cyngor i Weinidogion Cymru drwy Fwrdd y Rhaglen TB fydd yn cael ei greu cyn hir. Yn y cyfamser, tan hynny, bydd eu cyngor yn cael ei roi i mi drwy'r Prif Swyddog Milfeddygol, Richard Irvine. Mae aelodau Bwrdd y Rhaglen TB wrthi'n cael eu penodi drwy broses penodiadau cyhoeddus Llywodraeth Cymru.
4. Bydd aelodau *ex officio* fydd yn cael eu penodi'n uniongyrchol, yn cynrychioli'r undebau ffermio ac eraill i sicrhau llais cryf i'r diwydiant ar Fwrdd y Rhaglen unwaith y caiff ei sefydlu.
5. Cynhaliodd TAG ei gyfarfod cyntaf ar 17 Ebrill. Cytunodd y Grŵp ar ei gylch gorchwyl ac ystyriodd ei flaenoriaeth gyntaf, sef mater difa gwartheg ar y fferm sydd wedi cael adwaith i brawf.

Lladd ar y Fferm

6. Rydym wedi gweld y trallod y mae TB yn ei achosi i deuluoedd a busnesau ffermio. Ambell waith, does dim dewis ond lladd yr anifail ar y fferm os nad oes modd ei gludo i ladd-dy neu os nad yw'n ffit i'w fwyta. Mae cael gwared ar anifeiliaid sydd wedi'u heintio â TB o'r fferm cyn gynted â phosibl yn rhan allweddol o'n Rhaglen Dileu TB er mwyn rhwystro'r clefyd rhag lledaenu ymhellach.
7. Cafodd y TAG ei gyfarfod cyntaf ddydd Mercher 17 Ebrill ac fel ei flaenoriaeth gyntaf, trafodwyd lladd adweithyddion TB ar y fferm.
8. Cyflwynwyd ei adroddiad ar ladd anifeiliaid ar y fferm i'r Prif Swyddog Milfeddygol ac Ysgrifennydd y Cabinet a gwnaeth y ddau dderbyn holl gyngor TAG. Roedd y cyngor yn ymdrin â'r nod o leihau nifer y gwartheg dros amser y bydd yn rhaid eu lladd ar y fferm i reoli TB yng Nghymru.

9. Cyhoeddwyd Datganiad Ysgrifenedig: Adolygiad Grŵp Cynghori Technegol TB Buchol o Bolisi Presennol Lladd Anifeiliaid sydd wedi Adweithio i'r Prawf TB ar y Fferm (16 Mai 2024) | LLYW.CYMRU. Mae swyddogion yn parhau i weithio ar fyrder gydag APHA i roi'r newidiadau i bolisi lladd ar y fferm ar waith.
10. Bydd ffermwyr yn cael gohirio symud buwch neu dreisiad (heffer) yn ei 60 diwrnod olaf o feichiogrwydd ac anifeiliaid sydd wedi geni llo yn y 7 diwrnod diwethaf, cyn belled â'u bod yn cymryd mesurau bioddiogelwch i amddiffyn gwartheg eraill y fuches. Yn yr un modd, bydd rhywfaint o hyblygrwydd i ynysu a gohirio'r symudiad os ydy'r cyfnod 'cadw meddyginiaeth o'r gadwyn fwyd' ar fin dod i ben ymhen ychydig ddyddiau, ond ystyrir pob achos yn ôl ei rinweddau.

Prosiect Sir Benfro

11. Mae sampl fach o filfeddygon a ffermwyr Sir Benfro wedi'u cofrestru ar gyfer y prosiect, fydd yn rhoi'r gallu iddyn nhw wneud penderfyniadau gwybodus a dangos arweiniad wrth reoli clefydau.
12. Prif elfen y prosiect fydd pennu'r risg sydd ynghlwm wrth glefyd gweddillol ymhlith gwartheg sydd wedi cael prawf clir. Bydd hefyd yn datblygu llwybr ar gyfer lleihau'r risg o drosglwyddo'r clefyd o fuwch i fuwch. Mae ffermwyr a milfeddygon yn cydweithio i adnabod a difa anifeiliaid risg uchel ar gyngor milfeddygol mewn ffordd sy'n gynaliadwy i fusnes y fferm, gan gynnal yr un pryd fesurau bioddiogelwch sy'n benodol i'r fferm.
13. Erbyn mis Mawrth 2024, roedd yr uchafswm o 15 o ffermwyr sy'n cael ymuno â'r prosiect wedi gwneud, ac yn ennyn diddordeb ffermwyr eraill. Mae adroddiadau cychwynnol gan dîm y prosiect a'r ffermwyr a'r milfeddygon sydd wedi cofrestru yn y prosiect yn addawol.
14. Gwnaeth Ysgrifennydd y Cabinet ymweld ag un o ffermydd y prosiect yn ddiweddar i ddysgu mwy am y gwaith ac i glywed am ei phrofiadau.

Ystadegau

15. Er bod ystadegau o bob rhan o Gymru yn dangos bod camau positif yn cael eu cymryd o ran delio â TB, gyda achosion newydd mewn buchesi yn gostwng dros y tymor hir, rydym yn cydnabod bod y sefyllfa'n wahanol o ranbarth i ranbarth. Dyna pam ein bod yn targedu'n gwaith.
16. Dangosodd astudiaeth ystadegol a gyhoeddwyd y llynedd mewn ardaloedd BCP (polisi rheoli moch daear) yn Lloegr y bu gostyngiad o 56% yn nifer y buchesi ag achosion newydd o TB dros bedair blynedd o ddifa, hynny oherwydd difa moch daear a mesurau ychwanegol ar gyfer rheoli

gwartheg. Er gwaethaf yr ystadegau hyn, mae'r astudiaeth yn cydnabod ei bod yn anodd ynysu effeithiau difa moch daear oddi wrth effeithiau mesurau rheoli eraill.

17. Mae Cymru wedi gweld gostyngiad tebyg i Loegr yn nifer yr achosion o TB dros y cyfnod 2012-2023, hynny heb ddifa moch daear a thrwy ddibynnu ar fesurau rheoli gwartheg a brechu moch daear mewn ardaloedd targed. Mae astudiaethau'n dangos bod gwartheg lawer fwy tebygol o gael eu heintio gan wartheg a bod moch daear yn fwy tebygol o gael eu heintio gan foch daear nag yw gwartheg o gael eu heintio gan foch daear a moch daear o gael eu heintio gan wartheg. Mae hynny'n profi mai'r risg mwyaf i wartheg yw gwartheg eraill.

4. Rheoliadau Rheoli Llygredd Amaethyddol

Cyflwyniad

1. Mae llygredd amaethyddol yn parhau i effeithio ar yr amgylchedd ym mhob rhan o Gymru. Mae'n niweidiol i iechyd pobl ac i fioamrywiaeth. Mae Rheoliadau Adnoddau Dŵr (Rheoli Llygredd Amaethyddol) (Cymru) 2021 ("Rheoliadau CoAP") a ddaeth i rym ar 1 Ebrill 2021, yn seiliedig ar argymhellion arfer da sydd wedi hen ennill eu plwyf ar gyfer atal llygredd amaethyddol. Mae'r Rheoliadau CoAP yn cynnwys darpariaethau pontio i roi amser i ffermydd fabwysiadu'r gofynion newydd. Bydd y Rheoliadau CoAP yn cael eu gweithredu'n llawn erbyn 1 Ionawr 2025.

Diben y Rheoliadau

2. Mae'r Rheoliadau CoAP wedi'u creu i fynd i'r afael â tharddiad llygredd amaethyddol yng Nghymru, gan gyfrannu at wireddu nifer o rwymedigaethau rhyngwladol a domestig. Maent yn cefnogi ymrwymiad Cymru i Gonfensiwn Fframwaith y Cenhedloedd Unedig ar Newid yn yr Hinsawdd, y Confensiwn ar Amrywiaeth Fiolegol, Nodau Datblygu Cynaliadwy'r Cenhedloedd Unedig a Phrotocol Göttenborg. Byddant yn cyfrannu at gyflawni nodau Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 ac amcanion Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016.
3. Mae'r Rheoliadau CoAP yn cydnabod bod gan amgylchedd y byd ei derfynau drwy hyrwyddo defnydd effeithlon o adnoddau a thrwy ddiogelu ein hiechyd a'n hamgylchedd naturiol drwy ecosystemau iach a byw sy'n cefnogi cydnerthedd ecolegol. Byddant yn helpu ffermydd i leihau allyriadau niweidiol a gwella'r ffordd y rheolir ein hadnoddau naturiol. Byddant yn helpu ffermydd i fynd i'r afael â'r difrod sydd wedi'i wneud i'n hadnoddau naturiol a nodwyd yn Adroddiad Cyflwr Ein Hadnoddau Naturiol (SoNaRR) Cymru 2020 gan gynnwys lleihau effeithiau negyddol amaethyddiaeth ar fioamrywiaeth.

Llygredd Amaethyddol yng Nghymru

4. Mae Cyfoeth Naturiol Cymru (CNC) yn cofnodi nifer y digwyddiadau llygru amaethyddol y gellir eu profi sy'n digwydd yng Nghymru. Yn 2023, cafodd 151 o achosion o lygredd amaethyddol eu profi. Ar gyfartaledd, mae 156 o ddigwyddiadau llygru wedi digwydd yn sgil gweithgarwch amaethyddol bob blwyddyn dros y 10 mlynedd diwethaf, a'r cyfartaledd dros y 5 mlynedd diwethaf yw 157.
5. Mae CNC wrthi'n adolygu statws cyrff dŵr Cymru. Mae'r data diweddaraf o 2021 yn cadarnhau mai amaethyddiaeth sy'n gyfrifol nad oes gan 140 o gyrff dŵr yng Nghymru statws da, bod 232 o rai eraill heb statws da fwy na thebyg oherwydd amaethyddiaeth a bod amheuaeth bod 118 arall heb

gael statws da oherwydd amaethyddiaeth. Mae hyn awgrymu mai prif achos methiant yw amaethyddiaeth.

6. Mae naw Ardal Cadwraeth Arbennig (ACA) ar lannau afonydd yng Nghymru – Cleddau, Eden, Gwyrfai, Teifi, Tywi, Glaslyn, Dyfrdwy, Wysg a Gwy. Mae'r afonydd hyn yn gartref i rai o fywyd gwylt mwyaf arbennig Cymru, gan gynnwys eogiaid, misglod perlog yr afon, cimychiaid afon crafanc wen a llyriad-y-dŵr arnofiol. Mae asesiad CNC o'r afonydd hyn wedi nodi bod yr amodau o ran ffosforws yn cael eu torri'n aml, gyda'r ffosforws yn uwch na'r trothwyon ar dros 60% o'r afonydd hyn.
7. Er bod y sefyllfa'n wahanol o ddalgylch i ddalgylch, daw'r rhan fwyaf o'r ffosforws o'r sector defnydd tir gwledig. Defnydd tir gwledig yw prif gyfrannwr ffosfadau mewn 6 o'r 9 afon ACA ac ym 4 o'r 5 afon ACA sy'n methu, ac mae'n gyfrifol am 62% o'r llwyth ffosforws ym mhob afon ACA.
8. Mae Llywodraeth Cymru ac CNC wedi sefydlu Cytundeb Lefel Gwasanaeth i gyflwyno'r Rheoliadau CoAP, a fydd yn cryfhau gallu CNC i atal llygredd a gweithredu lle bo angen i sicrhau cydymffurfiaeth â'r Rheoliadau CoAP ac atal llygredd.

Adolygiad 4 blynedd

9. O leiaf bob pedair blynedd, rhaid i Weinidogion Cymru adolygu effeithiolrwydd y mesurau sydd wedi'u gosod gan y Rheoliadau hyn o ran lleihau neu atal llygredd dŵr o ffynonellau amaethyddol ac os gwelir bod angen, byddan nhw'n cael eu newid. Rhaid i'r adolygiad ystyried y data gwyddonol a thechnegol sydd ar gael ac amodau amgylcheddol rhanbarthol. Mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwymo i benodi cadeirydd allanol annibynnol i oruchwylio'r adolygiad a chaiff cyhoeddiad ei wneud ynghylch hynny cyn gynted ag y meddir.
10. Mae Llywodraeth Cymru wedi dechrau paratoi ar gyfer yr adolygiad 4 blynedd a gynhelir cyn mis Ebrill 2025, ac wedi dechrau trafod â rhanddeiliaid am elfennau'r adolygiad sy'n ofynnol gan y Rheoliadau neu y mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwymo iddynt. Bydd hyn yn sicrhau yr aiff yr adolygiad ragddo yn y cyfamser, heb effeithio ar allu'r cadeirydd i wneud ei waith pan gaiff ei benodi. Mae'r gwaith hwn yn cynnwys trafod â rhanddeiliaid am y cynigion ar gyfer mesurau amgen a gyflwynwyd o dan Reoliad 45 o Reoliadau CoAP a chyda Cyfoeth Naturiol Cymru am y dystiolaeth wyddonol a thechnegol i gefnogi'r adolygiad.

5. Bwyd

1. O ran bwyd, dwi am ganolbwyntio ar gydgysylltu a chydlynu. Hynny am y bydd llwyddiant yn dibynnu ar gydweithio. Rydym eisoes yn gweld meysydd lle mae'r pwyslais ar gydweithio ar gynnydd. Cyhoeddodd Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol ei strategaeth saith mlynedd ar gyfer 2023-2030, Cymru Can. Ei nod yw ysgogi newid cadarnhaol gyda sylw penodol ar fwyd. Bydd y Comisiynydd yn ceisio gwella a monitro cyfraniad ein gwasanaethau cyhoeddus i'r system fwyd. Rydym wedi gweithio a byddwn yn parhau i weithio'n agos gyda Chomisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol, a dwi am weld mwy o gydweithio rhwng arbenigeddau, gyda phartion amrywiol sydd â diddordeb yn ymuno â'i gilydd i herio, dylanwadu a gwella'r system fwyd a chyflenwadau bwyd yng Nghymru.
2. Byddaf yn cyhoeddi *Bwyd o Bwys: Cymru* cyn bo hir. Bydd hwn yn crynhoi ac yn dwyn ynghyd yr holl brif bolisiau a gweithgareddau sy'n ymwneud â bwyd sy'n digwydd ar draws y llywodraeth. Roedd fy rhagflaenydd, Gweinidog Gogledd Cymru a Materion Gwledig a'r Trefnydd yn deall pwysigrwydd y cysylltiadau hyn ar draws y llywodraeth, a sefydlodd Fforwm Bwyd traws-bortffolio, yn cynnwys swyddogion allweddol o holl adrannau Llywodraeth Cymru. Dylid datblygu a chyflwyno pob polisi sy'n gysylltiedig â bwyd yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy a'r pum ffordd o weithio.
3. Mae ein Strategaeth Bwyd Cymunedol (CFS) yn parhau i ddatblygu, a'r gobaith yw gwireddu'r ymrwymiad hwn o'r Rhaglen Lywodraethu erbyn diwedd 2024. Er mwyn datblygu'r strategaeth, rydym wedi cynnal ymchwil helaeth gan gynnwys arolygon o'r rhanddeiliaid bwyd cyhoeddus a chymunedol, cyfarfodydd â rhanddeiliaid, ymweliadau safle, mapio systemau a grwpiau ffocws Mae'r ymchwil wedi ein helpu i gyd-gynllunio'r strategaeth newydd. Mae gwybodaeth am ddatblygiad y CFS ar gael ar wefan Bwyd a Diod Cymru, gan gynnwys canlyniadau'r arolygon, er gwybodaeth y rhanddeiliaid. Diben y strategaeth fydd ysgogi a chefnogi mentrau bwyd ar lawr gwlad i gynnal a manteisio ar yr egni a'r brwdfrydedd sy'n amlwg yn bodoli ledled Cymru yn ein cymunedau. Dw i am harneisio'r brwdfrydedd hwn a gweithio gyda rhanddeiliaid, ar draws y llywodraeth, y Senedd a'r holl sefydliadau ac unigolion perthnasol i gryfhau'r dystiolaeth ynghylch y llwybrau mwyaf effeithiol ac effeithlon i annog cynhyrchu a chyflenwi bwyd o ffynonellau lleol yng Nghymru. Edrychir hefyd ar y camau y gallwn eu cymryd er lles diogelu cyflenwadau bwyd yng Nghymru.
4. Bu llawer o sylw yn ddiweddar ar ddiogelu cyflenwadau bwyd a chydnerthedd y system. Mae'r rhain yn bynciau cymhleth a manwl na ellir eu hystyried o safbwynt Cymru yn unig. Mae cadwyni cyflenwi bwyd wedi'u hintegreiddio ledled y DU bellach ac â masnach ryngwladol sylweddol. Mae'n hanfodol deall y risgiau a magu gwytnwch i'w gwrthsefyll lle bo

hynny'n ymarferol yng Nghymru, a chredaf fod ffocws ar wella trefniant ac arweiniad gweithgarwch llawr gwlad, a rhoi mwy o bwyslais ar fwyd yng nghynlluniau llesiant cyrff cyhoeddus, yn bolisiau pragmatig y gallwn eu dilyn.

6.Cynllun Cynefin Cymru

1. Cynllun amaeth-amgylcheddol ar gyfer Cymru gyfan yw Cynllun Cynefin Cymru sy'n darparu cymorth ar gyfer rheoli tir cynefin. Cafodd ei gyflwyno i gynnig cymorth i ffermwyr a rheolwyr tir allu cynnal gweithgareddau rheoli cynefinoedd, a phontio'r cyfnod rhwng cau hen gontractau cynlluniau Glastir ar 31 Rhagfyr 2023 a ariannwyd gan yr UE a chyflwyno'r Cynllun Ffermio Cynaliadwy, y mae ei gynigion yn cynnwys cymorth i gynnal gweithgareddau tebyg.
2. Un o brif amcanion y cynllun oedd sicrhau bod gan bob ffermwr cymwys yng Nghymru gyfle i wneud cais am gymorth i ddiogelu tir cynefin a chyfrannu at ein hymrwymiaidau o ran newid hinsawdd a bioamrywiaeth. Y cyfle olaf i ffermwyr Cymru wneud cais am gynllun o'r fath oedd yn 2017.
3. Yn ogystal â chynnal y cynefinoedd oedd cynt yn cael eu rheoli o dan gontractau Glastir, roeddem am gynnwys darnau ychwanegol o gynefinoedd lled-naturiol ar gyfer eu rheoli.
4. Agorwyd y cyfnod Datgan Diddordeb yn y cynllun rhwng 29 Medi 2023 a 10 Tachwedd 2023.
5. Daeth **3,254** o Ddatganiadau i law.
6. Cafodd **3,166** o grantiau eu cynnig, a'r dyddiad cau i ymgeiswyr gadarnhau eu bod yn derbyn y cynnig grant oedd 18 Mawrth.
7. Dyma grynodedb o'r prif ganlyniadau yn y tabl isod:

1.	Cyfanswm Grantiau HWS gafodd eu derbyn	2.	2244
3.	4. O'r rheini:	5. Yn Glastir Uwch yn 2023	6. 1286
		7. Ddim yn Glastir Uwch yn 2023	8. 804
		9. Tir Comin	10. 154
11.	Cyfanswm arwynebedd cynefin (ha)	12.	341,794
13.	14. O'r rheini:	15. Yn Glastir Uwch yn 2023 (ha)	16. 202,822
		17. Ddim yn Glastir Uwch yn 2023 (ha)	18. 30,479
		19. Tir Comin (ha)	20. 108,493
21.	Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig (SoDdGA)	22.	358

23. Cyfanswm Arwynebedd SoDdGAau (ha)*	24. 76,140
--	------------

* Mae'r holl ffigurau ar gyfer SoDdGAoedd wedi'u cynnwys yn y gwerthoedd uchod.

8. Mae nifer y contractau sydd wedi'u rhoi o dan Gynllun Cynefin Cymru (HWS) ychydig yn uwch na'r nifer gafodd eu rhoi a'u derbyn yn 2023 o dan y cynllun Glastir. O fewn y cyfanswm hwn, mae HWS yn cefnogi 2,090 o fusnesau fferm unigol, o'i gymharu â'r 2,048 gafodd eu cefnogi o dan Glastir Uwch 2023.
9. Mae 94% o'r tir comin a arferai fod yn Glastir yn dal i gael ei reoli fel cynefin.
10. Mae cyfanswm arwynebedd y tir cynefin sy'n cael ei reoli (tir comin a ffermwyr unigol) wedi cynyddu o 326,220 ha i 341,794 ha.
11. Mae gwerth £16.11m o grantiau Cynllun Cynefin Cymru wedi'u dyfarnu ac mae'r ymgeiswyr yn hawlio'r grantiau hynny ar eu SAF 2024.

7.Y Rhaglen Datblygu Gwledig (RhDG)

1. Mae'r £846 miliwn a mwy o gyllid oedd ar gael drwy Raglen Datblygu Gwledig (RhDG) 2014-2020 Cymru, gyda thros £564 miliwn ohono o gronfeydd yr Undeb Ewropeaidd (UE), i gyd wedi'i wario. Mae hyn yn amodol ar y cyfrifon terfynol a gyflwynir ac unrhyw addasiadau dilynol gan y Comisiwn Ewropeaidd.
2. Yn ystod y rhaglen, cafodd cyllideb cynllun amgylcheddol Glastir o dros £409 miliwn ei neilltuo i ffermwyr, rheolwyr tir a choedwigwyr i ymateb i argyfyngau'r newid yn yr hinsawdd a bioamrywiaeth.
3. Buddsoddwyd £45 miliwn i foderneiddio'r diwydiannau ffermio a choedwigaeth i fod yn fwy cydnerth a chystadleuol sy'n golygu bod y RhDG wedi creu neu ddiogelu dros 4,000 o swyddi.
4. Mae llawer iawn wedi'i wneud er gwaetha'r heriau digynsail y mae ffermwyr a chymunedau gwledig wedi gorfod eu hwynebu. Mae effeithiau ymadael â'r Undeb Ewropeaidd, pandemig Covid 19, y rhyfel yn Wcráin a'r argyfwng costau byw yn parhau i gael effaith sylweddol ar bobl a busnesau yng Nghymru hyd yn oed heddiw.

Cynllun Buddsoddi Gwledig (RIS) 2022-2024

5. Mewn ymateb i ddiwedd Rhaglen Datblygu Gwledig yr UE (RhDG) ar 31 Rhagfyr 2023, cyhoeddodd Llywodraeth flaenorol Cymru becyn cymorth gwerth dros £200m i gefnogi'r economi wledig a'n hamgylchedd naturiol dros gyfnod o dair blynedd. Nod yr arian yw cefnogi'r diwydiannau ffermio, coedwigaeth a bwyd i wynebu'r heriau amgylcheddol fel rhan o'r cyfnod pontio i'r Cynllun Ffermio Cynaliadwy newydd.

Cyllideb RIS – 2024/25

6. Cyllideb wreiddiol RIS ar gyfer 2024/25 oedd £148m. Ond bu'n rhaid i Lywodraeth Cymru ailwampio ei chynlluniau gwario er mwyn gallu buddsoddi mwy yn y GIG a diogelu cyllid craidd llywodraeth leol ar gyfer ysgolion a gofal cymdeithasol. Mae hyn wedi golygu y bu'n rhaid cwtogi ar gyllideb derfynol RIS i £97.64m.
7. O ganlyniad, mae'r portffolio Materion Gwledig yn canolbwyntio ar helpu i baratoi ffermwyr a'r gadwyn gyflenwi ar gyfer y Cynllun Ffermio Cynaliadwy.
8. Er gwaetha'r dewisiadau anodd y bu'n rhaid eu gwneud, sicrhodd y cyn-Weinidog Materion Gwledig, Gogledd Cymru a'r Trefnydd y canlynol:
 - o Cadw cyllideb y BPS o £238m.
 - o Cynnig contractau Cynllun Cynefin Cymru i bob ymgeisydd cymwys.

- o Llunio cynllun organig ar gyfer 2024.
- o Anrhydeddu'r ymrwymïadau a wnaed drwy gynlluniau gwledig (heblaw am ostyngiadau i Cyswllt Ffermio a'r Cynllun Arloesi Cynaliadwy).
- o Amddiffyn y gyllideb iechyd a lles anifeiliaid.

Cyllideb RIS - 2025/26

9. Oherwydd ansicrwydd ynghylch cyllideb Llywodraeth y DU, nid yw cyllideb RIS ar gyfer 2025/26 wedi'i chadarnhau eto.
10. Nid ydym yn gwybod faint o arian y byddwn yn ei gael gan Lywodraeth y DU i gyllido ffermwyr yn 2025/26. Rwy'n sylweddoli bod perygl wrth gyhoeddi'n bwriad i gyllido ymyriadau, ond rwy'n barod i gymryd y risg honno er mwyn argyhoeddi ffermwyr ein bod am barhau i gefnogi'r sector.
11. Ar hyn o bryd mae swyddogion Llywodraeth Cymru yn paratoi ar gyfer gwahanol senarios i sicrhau y gallwn wneud y gorau o'r gyllideb a ddaw i gefnogi ein ffermwyr, eu teuluoedd, rheolwyr tir a choedwigwyr.